

Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin ABŞ Prezidenti Donald Trampın dəvəti ilə ötən həftə Vaşinqtona etdiyi işgüzar səfər bütün siyasi چevrələrdə çox düzgün olaraq respublikamızın diplomatiya tarixinin ən mühüm hadisələrindən biri kimi nəzərdən keçirilir. Azərbaycanı bir daha dünyaya yaxından tanıdan, onun beynəlxalq nüfuzunu və mövqelərini əhəmiyyətli dərəcədə möhkəmləndirən, Azərbaycanla Ermənistan arasında aparılan sülh prosesini hüquqi baxımdan gücləndirən bu səfər diplomatiyamızın parlaq siyasi triumfu kimi tarixə düşdü.

**Ziyafət ƏSGƏROV,
Azərbaycan
Respublikası
Milli Məclisinin
Sədr müavini**

Önce onu qeyd edim ki, Prezident İlham Əliyevin səfəri Azərbaycan-ABŞ münasibətlərində yeni inkişaf mərhələsinin əsasını qoydu. Məlum olduğu kimi C. Baydenin ABŞ-a rəhbərlik etdiyi dövr istisna olmaqla, Bakı ilə Vaşinton arasında münasibətlər normal axarda davam edib. İki dövlət enerji sferasında, beynəlxalq terrorçuluğa qarşı mübarizədə və digər sahələrdə feal və səmərəli əməkdaşlıq həyata keçiriblər. Donald Trampın ABŞ-a birinci rəhbərliyi dövründə – 2020-ci ildə Azərbaycan ərazilərini döyük yolu işşaldən azad edib və o zaman Ağ Ev bununla bağlı ümumən neytral mövqə nümayiş etdirib.

Lakin Baydenin rəhbərliyi dövründə Azərbaycan-ABŞ münasibətlərində derin siyasi böhrən yaranmışdı. Xüsusən antiteror eməliyyatlarından sonra Bayden-Blinken administrasiyası Azərbaycanın yaratdığı realılıqlara qarşı çıxır, respublikamızı Ermənistana herbi təcavüz cəhdində ittiham edirdi. Azərbaycanın guya Ermənistana hücum edəcəyi ilə bağlı şayiələri yayan siyasi ünvanlardan biri məhz Bayden-Blinken administrasiyası idi. Vaşintonda Azərbaycan media nümayəndələrinin suallarını cavablandırın Prezident İlham Əliyev bu barədə söz açaraq deyib: «Azərbaycanın əsas hissəsi ilə Naxçıvan arasında quru əlaqəsi məsələsinə gəlinca deməliyəm ki, son beş ildə müxtəlif ölkələrin liderlərindən nə qədər şayiələr və təxribatlar eşitdi. Guya Azərbaycan Ermənistana hücum etməyi planlaşdırır, guya həmin ərazilini güc yolu ilə ələ keçirmək niyyətindədir. Bizim bütün bunlar barədə təkzib mesajlarımız işə yaramadı, çünki bu təsəvvür artıq formalasdırılmışdı, o cümlədən burada – Vaşinqtonda».

Diplomatiyamızın parlaq siyasi triumfu

Bayden administrasiyasının dövründə Azərbaycandan rəsmi nümayəndə heyətlinin ABŞ-yə səfərlərinə mehdudiyyət tətbiq edilmişdi. Hətta ABŞ-də müxtəlif səviyyələrde Azərbaycana qarşı sanksiyaların da tətbiq olunması barədə təşəbbüsler səslenirdi. Bunların hamısı Azərbaycanı öz haqq yolundan döndərmək niyyəti daşıyırırdı. Belə hal-larla biz müstəqillik tariximizdə çox rastlaşmışıq. Lakin tarixi reallıqlar həm də ondan xəbər verir ki, Azərbaycanı öz yolundan döndərmək mümkün deyil. Bu baxımdan qururla qeyd etməliyik ki, Bayden administrasiyasının anti-Azərbaycan fəaliyyətinin qarşısında rəsmi Bakı heç vaxt geri çekilmədi və qətiyyətli siyaset yürüdərək milli maraq və mənafelerini layiqinçə təmin etdi.

Artıq ABŞ rəhbərliyi dəyişib və ölkənin yeni administrasiyasının fəaliyyətinin fonunda özünü qabarıq göstərən həm də Ağ Evin dəyişən siyasetidir. Başqa cür desək, yeni administrasiya ABŞ milli maraqlarını dünyada ciddi şəkildə zədələyən yanlış siyasetdən imtina edib. Bu ilin əvvəlində USAID-in bağlanması da təsdiqləyir ki, Tramp administrasiyası bu cür fəaliyyət mexanizmlərini qəbul etmir.

D.Trampın yenidən ABŞ Prezidenti seçilməsindən sonra Bakı ilə Vaşington arasında Bayden administrasiyasının Azərbaycana qarşı qərəzli münasibəti səbəbindən donmuş vəziyyətə düşən siyasi əlaqələr də yenidən canlanmağa başlıdır. Xatırladıq ki, ABŞ-da keçirilən son prezident seçkilərindən hələ 3 ay önce Şuşada təşkil olunan Qlobal Media Forumunda ABŞ-dəki seçkilərlə bağlı jurnalistin sualını cavablandırın Prezident İlham Əliyev böyük uzaqqorənlik və cəsarət nümayiş etdirərək o zaman prezidentliyə namizəd olan D.Tramp haqqında müsbət fikirlər söyləmiş, diplomatik dille ifade etsək, onun namizədliyini dəstəkləmişdi. Eyni zamanda Prezident İlham Əliyev bir neçə dəfə açıqlamalarında D.Tramp prezidentliyi dövründə ABŞ-nin heç bir müharibə başlatmadığını, o cümlədən D.Tramp aile institutuna, ənənəvi dəyərlərə böyük önem verdiyini qeyd etmişdir. Prezident İlham Əliyev bu ilin iyulunda Xankəndidə keçirilən III Şuşa Qlobal

Media Forumunun iştirakçıları ilə görüşü zamanı D.Tramp barəsində səslenirdiyi fikirləri isə ABŞ idarəti özünün rəsmi sosial hesabında paylaşmışdı. Bütün bunlar söyleməyə əsas verirdi ki, Azərbaycan-ABŞ münasibətlərində tezliklə yeni inkişaf mərhələsi başlayacaq.

Prezident İlham Əliyevin D.Trampın dəvəti ilə ABŞ-yə avqustun 7-8-də etdiyi səfər deyilənlərin əyani təsdiqi oldu. Səfər zamanı imzalanan sənədlər qeyd etdiyim kimi Azərbaycan-ABŞ münasibətlərinin inkişafında yeni keyfiyyət mərhələsinin başlanması nümayiş etdirir. Bu sırada iki ölkənin prezidentləri tərəfindən imzalanan "Azərbaycan Respublikası ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasında Strateji Tərəfdəşlik Xartiyasının hazırlanması məqsədilə Strateji İşçi Qrupunun yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Hökuməti və Amerika Birləşmiş Ştatları Hökuməti arasında Anlaşma Memorandumu"nu xüsusi qeyd etməliyik. Azərbaycanla ABŞ arasında qarşılıqlı maraq kəsb edən sahələrdə strateji tərəfdəşliğin gücləndirilməsinə xidmət Anlaşma Memorandumuna əsasən Strateji Tərəfdəşlik Xartiyasının növbəti 6 ay ərzində hazırlanması məqsədilə iki ölkə arasında Strateji İşçi Qrupu yaradılması nəzərdə tutulur. Strateji İşçi Qrupu çərçivəsində enerji, ticarət və tranzit daxil olmaqla regional bağıntılar, sənəi intellekt və rəqəmsal infrastruktur daxil olmaqla iqtisadi sərmayə, eləcə də müdafiə, təhlükəsizlik və terrorla mübarizə kimi sahələrin prioritətləşdirilməsi planlaşdırılır. Bu, ikitərəfli praktiki əməkdaşlıq üçün institutional çərçivənin təsis edilməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Prezident İlham Əliyev Ağ Evdə mətbuata bəyanatla çıxışında Azərbaycanla ABŞ arasında strateji tərəfdəşliğin artıq başladığını bildirərək deyib: «Biz həqiqətən də yeni tarixi səhifəyə imza atırıq. Eyni zamanda, ABŞ və Azərbaycan arasında ikitərəfli münasibətlər yeni pilləyə qalxır və bizim strateji tərəfdəşliğimiz artıq başlayır. Bu istiqamətdə bir neçə ay ərzində sənədlər və bütün metnlər hazırlanacaq. Azərbaycan üçün bu, tarixi

nailiyyətdir. Çünkü bu gün strateji tərəfdəşlik kontekstində dövənin ən böyük ölkəsi ilə əlaqələr qurulur».

Səfər çərçivəsində Azərbaycan Prezidentinin və ABŞ Prezidentinin xüsusi elçisinin iştirakı ilə SOCAR və ExxonMobil korporasiyası arasında "Əməkdaşlıq haqqında Memorandum" da imzalanıb. Bu sənəd Azərbaycanla ABŞ arasında enerji sahəsində əməkdaşlığı daha da gücləndirəcək və Prezident İlham Əliyevin bildirdiyi kimi əhəmiyyətli bir layihə ilə nəticələnəcək.

Prezident İlham Əliyevin Vaşinqtona səfəri zamanı Azərbaycan-ABŞ münasibətlərinin inkişafı istiqamətində atılan mühüm addımlardan biri de ABŞ Prezidentinin Azadlığa Dəstək Aktına 907-ci düzəlişin tətbiqinin dayandırılması barədə serəncam imzalanması oldu. Azərbaycan-ABŞ münasibətlərində keçmişin mənfi mirası olan 907-ci düzəlişin tətbiqinin D.Tramp tərəfindən məhz Prezident İlham Əliyevlə görüş çərçivəsində dayandırılması əhəmiyyətli rəmzi məna daşıdı, ABŞ-nın Azərbaycanla əlaqələrin inkişafına verdiyi önəmin təcəssümüna əvərildi.

Xatırladıq ki, 1992-ci ilin oktyabrında erməni lobbi qruplarının təsiri altında olan kongresmenlərin təşəbbüsü ilə Azadlığa Dəstək Aktına 907-ci düzəlişin edilmesi ölkəmizi ABŞ-nın birbaşa dəstəyindən məhrum etmiş və respublikamız sanksiyalarla məruz qalmışdı. ABŞ-nın Əfqanistanda dəstəyə ehtiyacı olduğunu görə və Azərbaycan bu dəstəyi verdiyi üçün sonradan bu düzəliş hər il müvəqqəti olaraq dayandırıldı. 2023-cü ildə ABŞ tərəfindən 907-ci düzəlişin yenidən tətbiq olunması Bayden-Blinken cütlüyünün Azərbaycana olan qərəzli münasibətin göstəricisi idi.

Bu gün Azərbaycan Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə elə bir bir inkişaf mərhələsinə yüksəlib ki, həm də donor ölkəyə əvərilib. Ona görə Azərbaycanın hansısa xarici dəstəyə və yardımına ehtiyacı yoxdur. Bununla belə Prezident Trampın bu qərarı rəmzi xarakter daşımaqla yanaşı, həm ədətən bərpası, həm də Tramp tərəfindən Azərbaycan edilən siyasi jest oldu.

Bütövlükde, Prezident İlham Əliyevin Vaşinqtona səfərinin yekunları Azərbaycan-ABŞ münasibətlərinin keyfiyyətcə yeni dövərə qədəm qoymasına xidmet edən nüanslarla zəngin oldu. Ona görə bu səfərin nəticələri həm də Azərbaycanın xarici siyasetin mühüm uğurlarıdır. Prezidenti İlham Əliyev Vaşinqtonda Azərbaycanın media nümayəndələrinə müsahibəsində səfərin hər bir uğuru-nu tarixi hadisə adlandıraq deyib: «Təbii ki, 907-ci düzəlişin ləğv olunması, hesab edirəm ki, tarixi hadisədir. Artıq strateji əməkdaşlıq formatına başlamağımız da hesab edirəm ki, tarixi hadisədir. Ona görə mən səfərin nəticələrindən çox memnunum və əminəm ki, bu səfərin konkret nəticələri yaxın gelecekde özünü bürüzə verecek».

Səfərlə bağlı bir məqamı da qeyd etmek yerine düşər ki, Azərbaycan və ABŞ prezidentlərinin Ağ Evdəki görüşünün səmimi və dostluq ovqatında keçməsi, Azərbaycan nümayəndə heyətinə göstərilən yüksək münasibət, dövlətimizin başçısına hədiyyənin və Ağ Evin rəmzi açarının təqdim olunması D.Trampın cənab İlham Əliyevə olan böyük ehtirəminin və Azərbaycana verdiyi önəmin göstəricisinə çevrildi. Etiraf edək ki, heç də bütün dövlət və hökumət başçıları Ağ Evdə belə səviyyədə qarşılanır. Və ya ABŞ rəhbərliyi heç də hamiya bu cür səmimi münasibət göstərmir. Prezident D. Tramp özü də qeyd etdi ki, Ağ Evin rəmzi açarını nadir halarda təqdim edir.

Prezident İlham Əliyevin ABŞ-yə səfəri Azərbaycan-ABŞ münasibətlərində irəliyə doğru mühüm addımların atılması ilə yanaşı, Azərbaycanla Ermənistan arasındaki normallaşma prosesi və sülh sazişinin imzalanması kontekstində indiyədək əldə olunmuş bütün nəticələrin fəvqündə, zirvəsində dayanan tarixi razılaşmaların əldə edilmesi ilə əlamətdar oldu. Ona görə Azərbaycan Prezidenti və Ermənistan Baş nazirinin Vaşinqtonda D.Trampın iştirakı ilə keçirdikləri görüş Zirvə görüşü də adlandırılır. Bu görüş zamanı Vaşinqtonda "Azərbaycan Respublikası və Ermənistan Respublikası arasında sülhün və dövlətlərə münasibətlərin təsis edilməsi

haqqında Saziş" layihəsinin paraflanması iki dövlət arasında sülhün təmin edilmesi istiqamətində indiyə qədər atılmış ən mühüm addımdır. Saziş layihəsini paraflamaqla Ermənistan onun mətni ilə razı olduğunu ABŞ-nin iştirakı ilə hüquqi çərçivədə təsdiq etdi.

Azərbaycanla Ermənistan arasında sülh sazişinin imzalanmasına dair təklif və təşəbbüs ilk olaraq rəsmi Bakı tərəfindən irəli sürülüb. Hazırda razılıqlılaşdırılmış saziş layihəsinin mətni də Azərbaycanda yazılıb. O da məlumdur ki, 44 günlük mühərribədən sonrakı dövrde Ermənistan hakimiyəti Azərbaycanın təşəbbüslerinə adekvat cavab verməkdən yayınır, o cümlədən hərbi təxribatlarla bu prosesə qarşı çıxmaga çalışır. Bu məsələdə Fransanın, ABŞ-nin əvvəlki rəhbərliyinin anti-azərbaycançı mövqeyi və regionda yaranmış real illqləri qəbul etməməleri, habelə Ermənistandakı revanşizmə, Qarabağdakı separatizmə dəstek vermələri də xüsusi rol oynayırdı. Lakin 2023-cü ilin antiterror əməliyyatından sonra Ermənistanın artıq real illqlərlə barışmaqdan başqa yolu qalmadı və bir neçə ay əvvəl rəsmi İrəvan sülh sazişinin bütün maddələri ilə razı olduğunu bəyan etdi. Sülh sazişinin paraflanması ilə həm də Qərbdə Azərbaycanı Ermənistana hücum etməkdə ittihad edənlərin, ölkəməhə iftira atanların bütün bu əsəssiz və qərəzli arqumentləri əllərindən alındı.

Sülh sazişinin imzalanmasına gedən yolda Vaşinqtonda əldə olunan daha bir hüquqi razılaşma Azərbaycan və Ermənistanın xarici işlər nazirleri tərəfindən ATƏT-in Minsk Prosesinin, ATƏT-in fealiyyətdə olan sədrinin Minsk konfransının müzakirəsində olan münaqişə üzrə şəxsi nümayəndəsi və Yüksək Səviyyəli Planlaşdırma Qrupunun bağlanması barədə ATƏT-in fealiyyətdə olan sədrinin ünvanına birgə müraciət məktubunun imzalanmasıdır. Minsk qrupunun ləğvi Azərbaycanın sülh sazişinin imzalanması istiqamətində Ermənistan qarşısında qoyduğu iki əsas şərtlən biridir. ABŞ-de Azərbaycan və Ermənistanın xarici işlər nazirleri tərəfindən birgə müraciətin imzalanması ilə rəsmi

İrəvan bu şərtlərdən birini yerine yetirmiş oldu.

Minsk qrupu Azərbaycanın 44 günlük mühərribədəki qələbəsindən sonra öz fealiyyətini faktiki olaraq dayandırmışdır. Bu strukturun ATƏT tərəfindən ləğvindən sonra isə Ermənistanda və ondan kənardakı revanşistlərin, erməni lobbisinin və bütövlükde anti-azərbaycançı dairələrin yapışacaqları hansısa hüquqi istinad yeri olmayacağı.

Bundan sonra yekun sülh sazişinin imzalanması üçün Ermənistandan yerine yetirməli olduğu yalnız bir şərt qalır. Bu da Ermənistandakı konstitusiyasından Azərbaycana qarşı olan ərazi iddialarının çıxarılmasıdır. Prezident İlham Əliyevin Vaşinqtonda Azərbaycanın media nümayəndələrinə müsahibəsində bildirdiyi kimi bu dəyişikliklər ediləndən sonra artıq sülh sazişini istenilən vaxtda imzalana bilər: «Təbii ki, Ermənistandan, necə deyərlər, ev tapşırıqları da var. Bildiyiniz kimi, onların konstitusiyasında Azərbaycana qarşı ərazi iddiası məsəlesi imkan vermedi ki, bu gün sülh sazişini imzalansın. Amma bu dəyişikliklər ediləndən sonra artıq sülh sazişini istenilən vaxtda imzalana bilər».

Vaşinqton görüşünün nəticələrinə dair imzalanan Birgə Bəyannamə isə bütün müddəələri ilə tam şəkildə Azərbaycanın milli maraq və mənafələrini ifadə edir. Sənəddə yer alan bütün fikirlər Azərbaycanın sülh prosesini ilə bağlı irəli sürdüyü prinsiplərə tam uyğundur. Birgə Bəyannamədə "Azərbaycan Respublikası və Ermənistan Respublikası arasında sülhün və dövlətlərə münasibətlərin təsis edilməsi haqqında Saziş" layihəsinin paraflanması ilə bağlı müddəə çərçivəsində, Sazişin imzalanması və ratifikasiyasına nail olmaq üçün əlavə tədbirlərin görülməsinə ehtiyac olduğu təsbit edilib. Birləşmədən sonra əsasən tərəflər BMT Nizamnaməsi və 1991-ci il Almatı Bəyannaməsinə uyğun olaraq, keçmiş münaqişənin əsiri olmayan parlaq gələcək yoluna qədəm qoyulmasına olan ehtiyacı qəbul edirlər.

Bəyannamədə Azərbaycanın əsas hissəsi və onun Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında manəsiz bağantwortının təmin olunması

ilə bağlı müddəənin yer alması da respublikamızın milli maraqlar müstəvisində qarşıya qoyduğu prinsipial hədəfinə çatması deməkdir. Sənəddə təsbit olunan "Beynəlxalq Sülh və Rifah naminə Tramp Marşrutu" (TRIPP) Ermənistanda və ondan kənardakı revanşistlərin, erməni lobbisinin və bütövlükde anti-azərbaycançı dairələrin yapışacaqları hansısa hüquqi istinad yeri olmayacağı.

Ötən 5 ilə yaxın dövr dövlətçiliyimizi və müstəqilliyimizi xüsusilə şərəfləndirən çoxsaylı hadisələrlə zəngindir. Cənab Prezident İlham Əliyevin uzaqqörgən və qətiyyətli siyasetinin nəticəsi olaraq torpaqlarımızın işğaldan azad olunması, Qarabağda erməni separatçılığına son qoyulması, bütün ərazi lərimiz üzərində milli suverenliyimizin tam təmin edilməsi tariximizin qurur doğuran şəhifələridir. İkinci Dünya Müharibəsinin başa çatmasından ötən dövrə Azərbaycan istisna olmaqla, hansısa dövlətin birmənali qalib olduğu savaş yoxdur.

Vaşinqton görüşünün nəticələrinə dair imzalanan Birgə Bəyannamə isə bütün müddəələri ilə tam şəkildə Azərbaycanın milli maraq və mənafələrini ifadə edir. Sənəddə yer alan bütün fikirlər Azərbaycanın sülh prosesini ilə bağlı irəli sürdüyü prinsiplərə tam uyğundur. Birgə Bəyannamədə "Azərbaycan Respublikası və Ermənistan Respublikası arasında sülhün və dövlətlərə münasibətlərin təsis edilməsi haqqında Saziş" layihəsinin paraflanması ilə bağlı müddəə çərçivəsində, Sazişin imzalanması və dünyadan ən qüdrətli dövlətin bu prosesə həm dəstək vermesi, həm də şahidlilik etmesi Prezident İlham Əliyevin respublikamızqa qazandırdığı növbəti tarixi və diplomatik nailiyyətdir. Göründüyü kimi, tarixi ədəleti güc yolu ilə bərpa edən Müzəffər Ali Baş Komandan, qətiyyətli siyaseti ilə diplomatik müstəvidə de respublikamız qələbələr qazandırır, Vətən müharibəsində yaradıldığı real illqlərin qlobal səviyyədə tanınmasına nail olur, regionda sülhü bərqərar edir. «Nəyi necə, nə vaxt etmək lazımdır, bunu mən bilirəm» deyən cənab Prezident İlham Əliyev özünün siyasi erudisiyasi ilə Azərbaycanı milli hədəflərinə layiqincə çatdırır.